

Meybusch-mønterne 1693 København

- hvorfor så forskelligartede nominaler?

Dansk Numismatisk Forenings udgivelse i 2020 af Karsten Kolds smukke bog om mønter og medaljer præget med stempler skåret af den tyskfødte medaljør Anton Meybusch (1645-1702)¹ aktualiserer en nøjere analyse af det mulige formål med udmøntningen af de ejendommeligt mange og ofte stemplidentiske nominaler, der i 1693 fandt sted på Mønten i København.

Som en integreret del af en sådan analyse vil denne artikel også fremlægge en mulig forklaring på udmøntningen i 1693 af brede kroner med afvigende stempler.

Meybusch i København 1692-1702²

Meybusch kom til København i slutningen af 1691 fra en tidligere stilling som medaljør og stempelskærer i Stockholm. Meybusch ansættes til at virke i et i forvejen efter datidens målestok velfungerende møntsted med den tidligere guldsmed Christian Wineke som møntmester frem til 1700, hvor dennes søn af samme navn overtog hvervet.

Meybuschs ansættelse burde derfor i princippet ikke medføre ændringer i Møntens praksis m.h.t. valg af udmøntede nominaler. Meybusch etablerede sig i København med eget værksted til produktion af medaljestempler, hvorimod produktionen af møntstempler af sikkerhedsmæssige grunde må være foregået på selve Mønten. Her har Meybusch følgelig måttet underordne sig Wineke, der nok ikke altid har været lige begejstret for at have en selvbevidst verdensmand som Meybusch ansat som stempelskærer! Meybusch virkede dog i København uden kendte problemer frem til sin død 2. maj 1702.

Øvrige stempelskærere i København 1691-1692

Fra 1690 og frem til Meybuschs ansættelse i slutningen af 1691 producerede Mønten i København et større sortiment af kronemønt, som – udover kroner og multiple ditto (fig. 1)³ – omfattede forskellige 2 og 1 marker.

På Mønten fortsatte den i dag ukendte stempelskærer sin virksomhed et stykke ind i 1692 bl.a. med at skære stempler til forskellig kronemønt (Aagaard T59, T64 & T69, H. 90C, 93B

Af Sven Aagaard

1. Kold 2020.
2. Det mulige forløb op til ansættelsen af Meybusch planlægges analyseret i en senere publikation med beskrivelse. Aagaard, upubliceret undersøgelse af udmøntningerne af københavnske "Meybusch-mønter" 1693-1699.
3. Aagaard 1998.

Fig. 1. Eksempler på
Københavnske kroner 1691-1692
(Aagaard T58-59, H. 90A,
Sieg 46.1).

& 95C, Sieg 90A & 90C)⁴, hvorefter Meybusch synes at have overtaget hvervet som den eneste stempelskærer. Fra 1693 og 1696 kendes dog enkelte dukater (H. 31C, Sieg 104.3), hvis stempler – bedømt ud fra stilen – må være skåret af en eller flere andre stempelskærere.

Sammen med ældre kronemønt, som fortsat cirkulerede i omsætningen, stod Danmark og Norge således ikke i 1693 med et akut behov for ny kronemønt, hvorimod der i Slesvig manglede lokal kronemønt, hvorfor udmøntningen heraf på Mønten i Glückstadt så småt blev genoptaget i 1692 og kraftigt udvidet i 1693⁵. På den baggrund forekommer den meget alsidige udmøntning i København især i 1693 bl.a. af kronemønt besynderlig og kalder på en nærmere forklaring.

Reskript af 31. december 1692: Kun kronemønt og skillingsmønt – ændret søvlødighed

Med reskript af 31. december 1692⁶ stilet til Kammerkollegiet blev det bestemt “at alene disse efterskrefne Sorter Courant Münt, paa alle voris Münter hereffter skal myntis, Nemlig, Danske Croner, Danske Marck Stykker, Danske Toe-Skillings Stycker og Halfve Danske Skillinger”⁷.

I samme forordning fastlægges lødigheden og udseendet af de planlagte fire sorter af mønter. For 1 marker blev det således præciseret: “Paa dend anden Side af Marckstykkerne jnden for Vo-

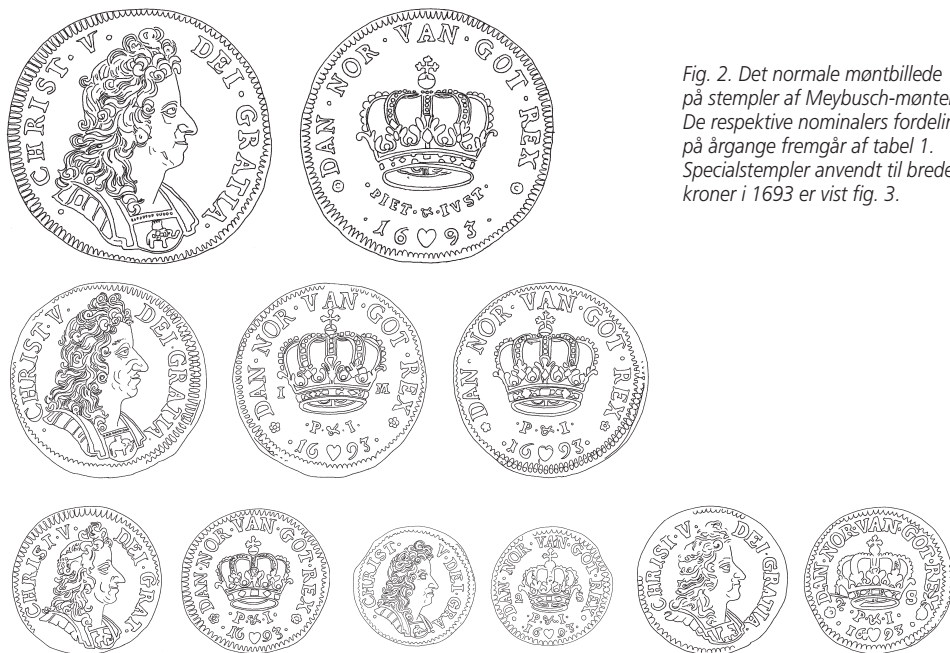
ris Kongelig Titul skal stemples disse ord: 1 MARK DANSKE”, hvilket dog ikke blev respekteret, idet Meybusch kun anvendte forkortelsen 1 M, ligesom andre markstykker fra 1693 blev udmøntet uden værdiangivelse.

Meybusch-mønter 1693-1696, 1699

De udmøntede nominaler fremgår af tabel 1, der også viser, at flere nominaler mod sædvanen blev udmøntet med forskellig diameter. Ydermere blev samme stempel-par i mange tilfælde genbrugt til forskellige nominaler⁸, ligesom der ikke blev skåret selvstændige stempler til guldmønt.

Størrelsesmæssigt fordeler mønterne i 1693-1694 sig i fire grupper med diameteren 35 mm, 25 mm, 19 mm og 16 mm (tabel 1). Nominaler større end 8 skillinge – og med enkelte 1 mark som undtagelse – var uden værdiangivelse.

Endelig er samme nominal f.eks. 2 markér i 1693 udmøntet med to forskellige diametre, hvilket umiddelbart virker uhensigtsmæssigt, da det ikke just har været fremmende for mønternes praktiske anvendelse. Brugeren har således været henvist til at gætte sig til nominalen alene ud fra mønternes vægt.

4. I 1692 blev der til kroner således anvendt 12 forside- og 11 bagsidestempler, mens der til 2 og 1 markér kun blev skåret i alt seks nye stempler, hvilket lå lidt under stempeforbruget i 1691, Aagaard 1998, s. 102.

5. Aagaard, upubliceret undersøgelse.

6. Märcher 2012, s. 142. Kold 2020 anfører s. 289 ikke helt samme tekst, men dog samme indhold.

7. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at den efterfølgende udmøntning i København ikke fuldt respekterede reskriptet, idet Meybusch som nævnt både slog multiple kroner og 2 markér, men antagelig har udmøntningen af disse nominaler blot været underforstået i reskriptets ordlyd. Man bemærker også, at guldmønt slet ikke nævnes.

8. Dette forhold er overordnet noteret af Hede, Hede 1978 s. 68, mens Kold ikke refererer til specifikke stempler.

Fig. 2. Det normale møntbillede på stempler af Meybusch-mønter. De respektive nominalers fordeling på årgange fremgår af tabel 1. Specialstempler anvendt til brede kroner i 1693 er vist fig. 3.

Nominal	1693	1694	1695	1696	1699
10 dukat	35 mm			35 mm	
3 dukat		16 mm			
2 dukat	19 mm, 25 mm	16 mm		16 mm	
1 dukat	19 mm	16 mm		16 mm	
½ dukat		16 mm		16 mm	
¼ dukat		16 mm			
6 krone	35 mm				
4 krone	35 mm				
3 krone	35 mm	35 mm	35 mm	35 mm	
2 krone	25 mm, 35 mm	35 mm	35 mm	25 mm, 35 mm	
1 krone	25 mm, 35 mm	35 mm	35 mm	25 mm, 35 mm	35 mm
2 mark	19 mm, 25 mm			25 mm	
1 mark	19 mm, 25 mm	25 mm		25 mm	
8 skilling	19 mm		21,4 mm ⁹		
4 skilling ¹⁰				17 mm, 19 mm	
2 skilling	16 mm				
½ skilling kobber	19 mm	19 mm	19 mm	19 mm	

Tabel 1. Oversigt over nominaler af Meybusch-mønter 1693-1696, 1699 med angivelse af deres diameter.

Mønternes udseende

Ensartet møntbillede

Meybusch introducerede i 1693 et betydeligt forenklet møntbillede for cirkulationsmønt i forhold til, hvad der f.eks. var gældende for kronemønter op til sin ansættelse (jf. fig. 1 sammenholdt med fig. 2). Overordnet repræsenterede Meybuschs møntserie 1693-1696, 1699 et kunstnerisk løft med et vellykket – men utvivlsomt også forskønnet – portræt¹¹ af Christian V på mønternes forside, og en smukt udformet og ikke for stor kongekrone på mønternes bagside.

Med undtagelse af fem specialstempler anvendt til brede kroner 1693 (se fig. 3), fremviser møntbilledet en enkelhed og konstans, der blev opnået ved at anvende billedpunslser til fremstillingen både af kongeportrættet og kongekronen¹², hvilket har forkortet tidsforbruget til arbejdet. Efterfølgende er især kongens lokkeparyk eftergraveret, hvorfor portrættet på de respektive nominaler ikke er ens.

Den tidsmæssige anvendelse og mulige funktion af de førnævnte fem specialstempler vil blive nærmere vurderet i det følgende i tilknytning til et bud på de mange nominaler udmøntet i 1693.

Markedsføring af kongen

Hvor portrætter af Christian IV, men også i et vist omfang af

Frederik III, findes udbredt på københavnsk cirkulationsmønt, er portrætfremstillinger af Christian V på cirkulationsmønt fraværende indtil 1680 med udgivelsen af den særprægede såkaldte piedestalkrone (Aagaard T26-27, Hede 78), der sammen med den tykke krone med kongen i helfigur (Aagaard T24, Hede 76) formentlig var særmønter udgivet i anledning af kongens 10-års regeringsjubilæum.

Tilsvarende kan gælde de såkaldte bondedrengmønter¹³ fra 1690 (Aagaard T49-50, Hede 88-89), der 10 år senere udgives både som krone og 2 mark. Disse særmønters nuværende hyppighed gør det dog sandsynligt, at de var tiltænkt omsættning, og ikke blot uddeltes til øvrigheds personer i forbindelse med de nævnte regeringsjubilæer.

Kongens portræt havde tidligere kun figureret på et større antal guldmønter og få speciedalere, men dem så den brede befolkning aldrig.

Dette ukendskab til regentens udseende ændrede Meybusch radikalt ved den aktuelle møntserie, hvilket repræsenterede en massiv “markedsføring” af kongen over for befolkningen.

Standardiserede og genkendelige mønter

Mønter skulle i almindelighed være (rimeligt) standardiserede og dermed genkendelige for brugerne. Optræder der i møntrækker afvigelse herfra, peger det derfor på alternative anvendelser af mønterne (se nedenfor om specialstempler). Det kunne være som gaver eller hæderstegn, hvor omsættingsværdien var af mindre betydning eller helt underordnet. Eller blot som forslag fra Møntens side på et møntmotiv, hvor mønter i så fald betegnes som prøvemønter.

Fra både Frederik III's og Christian V's regeringstid kendes flere eksempler på prøvemønter af kroner, der udmærker sig ved at være finere skåret og/eller have et mere kunstnerisk udformet motiv¹⁴. Møntstedet synes herigennem at ville dokumentere stempelskærerens færdigheder.

Normalt udløste prøvemønter dog krav om forenklinger af motivet, der efterfølgende anvendtes til en længere møntrække. Afgørende er det dog, at prøvemønters møntbillede har et element af realisme, således at stemplerne principielt kunne være anvendt i produktionen.

Specialstempler anvendt til brede kroner i 1693

Som tidligere nævnt optræder der i udmøntningen af brede kroner 1693 i alt fem afvigende stempler, som i det følgende betegnes specialstempler¹⁵.

9. Cirkulationsmønt udmøntet for 50.000 rigsdaler = 600.000 stykker, Märcher 2012, s. 144.

10. Begge mønter opfattes som prøvemønter, Märcher 2011.

11. Den 3. september 1692 betaltes Meybusch 80 rigsdaler “for it støcke pussert i vox, som kom paa kunstkammerit”, Marquard 1918, s. 417. Det kan være den første vokspoussering fra Meybuschs hånd af kongens kontrafej, som denne synes at have fundet tilfredsstillende som forlæg for de senere portrætbærende stempler.

12. Aagaard, 2010, s. 15. Kold hævder ukorrekt, at Meybusch anvendte patricer (= helpunsler) til fremstilling af stemplerne til de aktuelle mønter, Kold 2020, s. 89.

13. Bondedrengbetegnelsen er en fejlfortolkning af kongens dragt, der er en junkeruniform med et harniskklædt ærme.

14. Eksempler herpå er kronerne 1684, Aagaard T32 og T34-35 og kronen 1691, T57. Kronerne T34-T35 har en større diameter end normalmønter og stempelkobler således ikke til disse.

15. Heraf er kun de tre registreret af Kold (Kold 128-130).

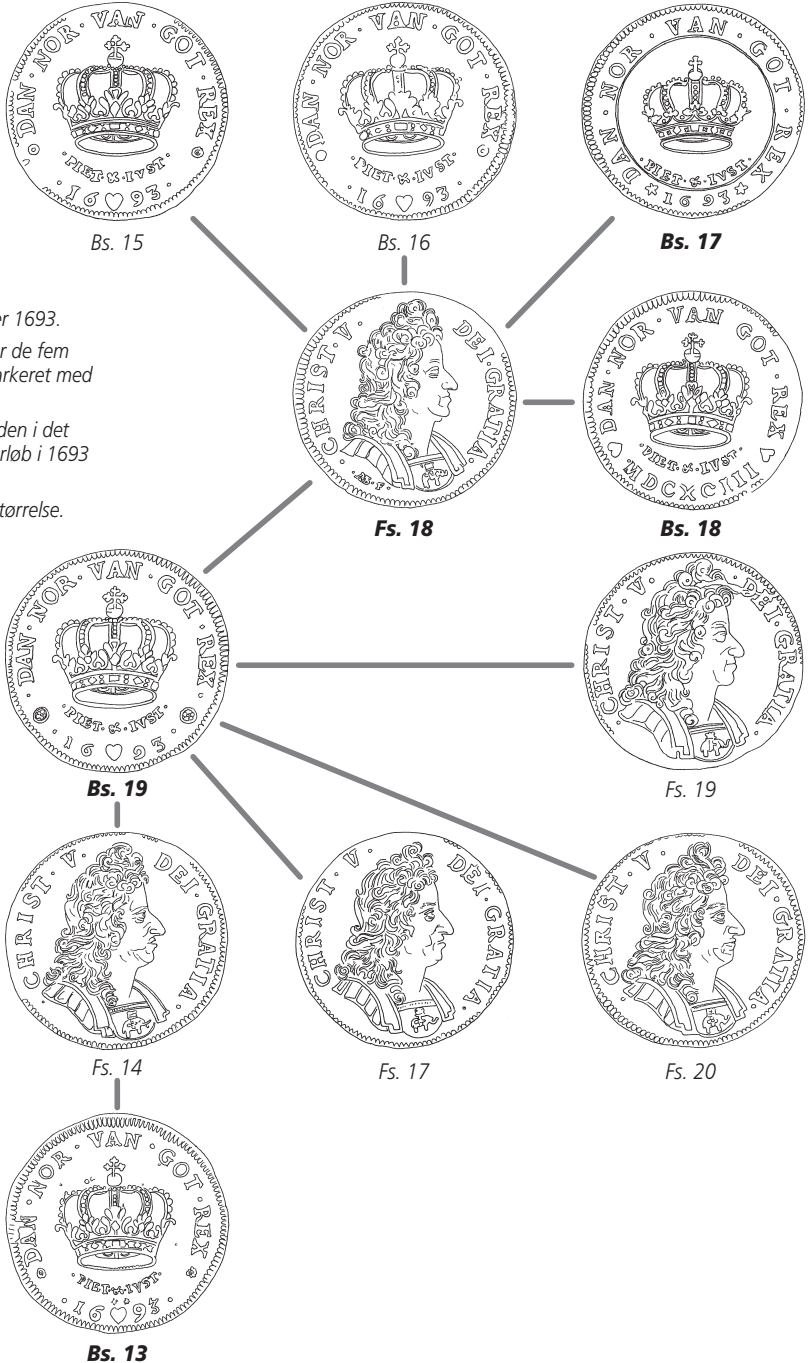

Fig. 3. Brede kroner 1693.

Koblingsforløbet for de fem specialtempler (markeret med fed skrift).

Stemplerens optræden i det samlede koblingsforløb i 1693 fremgår af fig. 4.

Formindsket møntstørrelse.

Specialstemplerne udmærker sig ved følgende karakterer:

Fs. 18: normalstempel med AMB F under portrættet.

Bs. 13: 2 små stjerner over møntmærket.

Bs. 17: ring omkring en mindre krone med bl.a. et afvigende kronebånd. Stjerner omkring årstallet og uden møntmærke.

Bs. 18: årstal skrevet med romertal omgivet af 2 hjerter i stedet for korrekt 1 hjerte for Mønten i København.

Bs. 19: store, sammensatte rosetter i stedet for små rosetter omkring årstallet.

16. Aagaard 1984, Aagaard & Märcher 2015.

17. En opgørelse af det eksakte antal undersøgte mønter vil fremgå af en planlagt publikation, se note 2, Aagaard, upubliceret undersøgelse.

Udmøntningsforløb for brede kronemønter 1693

På fig. 4 er vist det fundne udmøntningsforløb for brede kronemønter 1693 frem til overgangen til 1694.

Stemplernes indpasning i det overordnede koblingsforløb er baseret på en *stempelundersøgelse* ved brug af mikroskop-tegnemetoden¹⁶ af 675 eksemplarer eksklusive gengangere¹⁷ fra 1693-1694. Som afslutning på undersøgelsen har Bruun Rasmussen Kunstauktioner A/S v/Michael Märcher fremsendt fotos af et stort antal solgte eksemplarer af brede kronemønter, som jeg ikke tidligere havde undersøgt. Da disse mange eksemplarer kun fremviste yderst få nye stempler/stempelkombinationer, må det samlede studiemateriale anses for at efterlade et næsten komplet billede af de faktiske udmøntninger og Møntens brug af prægestempler.

Fig. 4. Udmøntningsforløb for brede Meybusch-kronemønter 1693 (Kold 126a-130, H. 37, H. 99-103).

På skemaet er markeret, hvor de fem specialstempler vist fig. 3 indgår i koblingsforløbet.

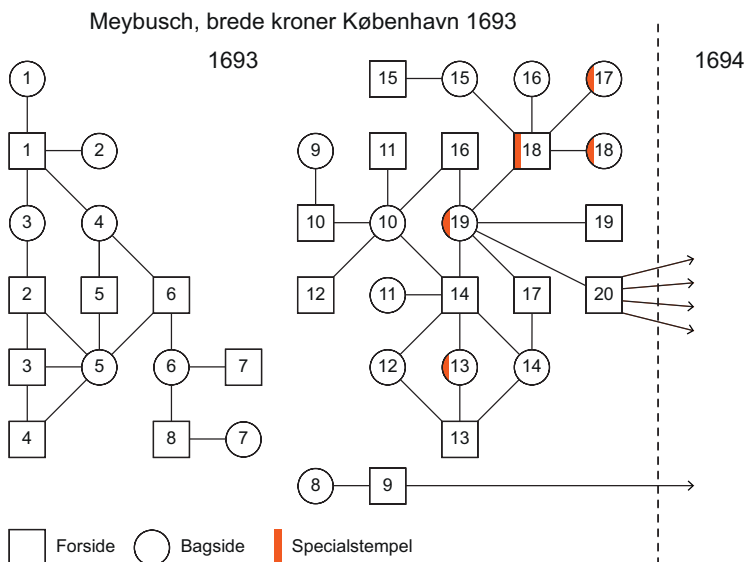

Fig. 5. Fs. 20 anvendt både i 1693 og 1694.

18. Aagaard 2003.

19. Aagaard 1995.

20. På danske mønter fra 1600-tallet kendes kun få stempler med stempelskærerinitialer bl.a. speciedaleren 1645 fra Glückstadt (H. 163C) og den norske 2 dukat uden år fra Frederik III (Aagaard T7, H. 39 under København, NMD 5A). Først under Frederik V vinder denne praksis indpas også på skilingsmønt.

21. Det afsluttende F står for det latinske *Fecit* = "gjorde det", hvilket normalt blev brugt og accepteret på medaljer. Meybusch satte så afgjort ikke sit lys under en skæppe! Ydermere undlod Meybusch også på bagsidestemplet med ring omkring kongekronen at indsætte møntmester Christian Winekes møntmærke hjertet, hvilket Kold sikkert korrekt tolker derhen, at Meybusch dermed ønskede at demonstrere, at ingen var over og ingen ved siden af ham, Kold 2020, s. 190.

Stemplerne indbyrdes tidsmæssige anvendelse er ikke fastlagt, da det ikke har været muligt at gennemføre stempelrevneanalyser¹⁸.

Ud fra erfaringen fra stempel anvendelsen indenfor andre grupper af danske kronemønter fra 1600-tallet¹⁹ ville man umiddelbart forvente, at specialstemplerne er anvendt i starten af udmøntningen måske som en slags "magtdemonstration" fra Meybuschs side, der – i modstrid med sædvanen for cirkulationsmønt²⁰ – tilmed anbragte sine initialer AMB F²¹ under kongens portræt på et ellers ordinært forsidestempel (Fs. 18).

Et sådant produktionsforløb modbevises imidlertid af stemplerne koblingsforløb, idet det normalt udseende forsidestempel (Fs. 20) (fig. 5), der anvendes i kombination med specialstemplet (Bs.19) med store rosetter omkring årstallet, efterfølgende i stort omfang genbruges i 1694. Koblingsforløbet dokumenterer således, at specialstemplerne – mod forventning – er anvendt i slutningen og ikke i begyndelsen af 1693.

Imod dette taler imidlertid anvendelsen af tre forsidestempler i umiddelbar tilknytning til specialstemplerne, som alle fremviser mere eller mindre kraftige stempelrevner igennem kongens paryk eller ansigt (fig. 6). Disse revner antyder problemer med prægningen, som er forventelige i *begyndelsen* af udmøntningen. Ejendommeligt er det i øvrigt, at de skadede stempler overhovedet er anvendt, idet de efterlader en skæmmende fremstilling af kongen.

Fastholdes forestillingen om, at specialstemplerne er de først anvendte stempler, forudsætter det imidlertid, at forsidestemplet Fs. 20 (fig. 5) – efter at være brugt sammen med specialstemplet (Bs. 19) – er henlagt frem til starten af 1694, for dér at blive genbrugt i kombination med flere bagsidestempler fra 1694. Et så besynderligt og kringlet handlingsforløb virker meget lidt sandsynligt.

Denne konstatering betyder derfor, at den løse stempelkæde²² fra 1693 bestående af otte forside- og syv bagsidestempler – vist til venstre i koblingsskemaet – må antages at være de først producerede brede kronemønter i 1693. Efter en tilsyneladende pause i udmøntningen efterfølges disse mønter af endnu en række "normale kroner", hvoraf seks forsidestempler i slutningen af 1693 som nævnt også bruges sammen med specialstemplerne.

Fs. 15

Fs. 16

Fs. 19

Endelig må det præciseres, at koblingsskemaet først er konstrueret, da stempelundersøgelsen var afsluttet. Specialstemplerne sene anvendelse i 1693 var derfor også en overraskelse for denne artikels forfatter.

De resulterende kroner med specialstempler tolker Kold fejlagtigt som værende prøvemønter²³, hvilket kan afvises alene med henvisning til deres tidsmæssige optræden i koblingsskemaet. Ydermere kan det særprægede bagsidestempel med årstallet skrevet i romertal, der til overflod er omgivet af to hjerter og ikke kun det normalt ene hjerte som Winekes møntmærke, heller ikke tænkes anvendt som et cirkulationsstempel. Tilsvarende gælder forsidestemplet med Meybuschs initialer under portrættet af kongen, som var en praksis, der ellers normalt kun blev accepteret for medaljestempler.

Bemærkelsesværdig er også den isolerede stempelkombination 93-9/93-8, hvor forsidestemplet er genbrugt i 1694, og som bedømt ud fra antallet af bevarede eksemplarer fra 1693²⁴ må være produceret i stort antal, ligesom stempelkombinationen kendes som et i dag unikt guldafslag af vægt som 10 dukater (Kold 126a, H. 37). Guldafslaget kan tænkes skænket til kongen, hvilket tilsyneladende er sket i slutningen af 1693.

Markering af "Møntforbedringen" 1693?

Med det tidligere nævnte reskript af 31. december 1692 gik man i kongeriget også bort fra speciedaleren²⁵ som møntfod, hvilket både af Galster og Kold menes at være anledningen til udgivelsen i 1693 af to mindemedaljer (fig. 7) skåret af Meybusch til markering af den såkaldte Møntforbedring. Kold skriver endda, at der var tale om en "skelsættende reform dikteret af Christian V", hvorimod Galster dog skriver: "Om man yderligere har indført tekniske Forbedringer med Hensyn til Prægmaskiner af Meybuschs Opfindelse, vides ikke".²⁶

Frem til 1693 var en speciedaler en regnemønt, da speciedalere var så sjældne i omsætningen, at de i praksis ikke kunne

Fig. 6. Forsidestempler til brede kroner 1693 med stempelrevner.

22. Orienteringen heraf er uvis og vil teoretisk kun kunne fastlægges ved stempelrevneanalyser, som formentlig kun vil kunne gennemføres på mønter og/eller skarpe fotos, jf. Aagaard 2003. Stempelnumrene afspejler således ikke den faktiske kronologi, men er blot indsat for overskuelighedens skyld.

23. Kold 2020, s. 189-191. Kold fremfører ingen forklaring på, hvad han forstår ved en prøvemønt.

24. Stempelkombinationen fra 1693 er kendt i mindst 25 eksemplarer, Aagaard, upubliceret undersøgelse.

25. Ejendommeligt nok blev bestemmelsen ikke respekteret i Norge, hvor Mønten i Kongsberg fra 1693-1696 udmøntede - bedømt ud fra antallet af anvendte stempler - betydelige mængder speciedalere, de såkaldte randskriftspecier, Aagaard 1989.

26. Galster 1936, s. 106.

Fig. 7. Medaljer 1693 til markering af Møntforbedringen (Kold 80-81, Galster 165)²⁷

Foto: Karsten Kold

skaffes. Dette dilemma indebar, at gældsposter i speciedalere måtte betales/afdrages i mindre nominaler mod et variabelt tillæg kaldet opgæld. Reskriptet fjernede dette problem, hvilket utvivlsomt har været modtaget i befolkningen med lettelse. Kolds vurdering af, at reskriptet var en skelsættende reform, er derfor korrekt.

Spørgsmålet er imidlertid, om denne finansielle teknikalitet nu også var eneårsag til udstedelsen i 1693 af de 2 mindemedaljer for “Møntforbedringen” (fig. 7), eller om der i begrebet ikke lå mere generelle forbedringer af møntvæsenet. På Mønten i København kan der således med ansættelsen af Meybusch meget vel være sket et teknisk løft i form af installering af nyt (præge-)materiel, der i 1693 muliggjorde udmøntningen af de mange forskellige nominaler med grundlæggende samme præg, der efter tilsyneladende flere indledende forsøg i 1691-1692²⁸ promoverede kongen på værdig vis.

Dertil skal lægges det tekniske løft af Mønten i Kongsberg tilbage i 1688 med indførelse af maskinprægning samt ikke mindst, at kroneudmøntningen i Glückstadt – efter næsten 10 års stilstand – blev genoptaget i slutningen af 1692 ligeledes med brug af maskinprægning i stedet for tidligere gammeldags hammerprægning²⁹. I 1693 var møntvæsenet i hele kongeriget således teknisk på fuld omgangshøjde.

De to medaljer for “Møntforbedringen” udgivet i 1693 kan derfor meget vel være en markering af et *samlet løft af rigets møntvæsen*, der samme år yderligere blev markeret ved udgi-

velse af særmønter bl.a. i form af de beskrevne brede kroner med specialstempler. En sådan anvendelse af disse som en slags medaljer forklarer tillige forsidestemplet med Meybuschs initialer og det utraditionelle bagsidestempel med romertal, der aldrig ville være anvendt på en cirkulationsmønt. Som funktionelle medaljer er kronerne med initialer derimod anderledes legitime, og måske blot en officielt accepteret markering af Meybuschs samlede indsats. At stemplet efterfølgende er anvendt i kombination med ordinære bagsidestempler, må derimod blot tilskrives en fejl fra Møntens side.

Afgørende er også, at specialmønterne efter alt at dømme først fremstilles i slutningen i 1693, hvor Mønten tydeligvis forinden har udmøntet en større mængde normale brede kroner inklusive mange multiple ditto under anvendelse af (mindst) 39 prægestempler (se fig. 4).

Ved en eventuel festligholdelse af Møntforbedringen i 1693 kan mange af de afvigende og i dag sjældne mønttyper inklusive diverse nominaler af guldmønt tilsvarende tænkes uddelt bl.a. som gaver til fremmødte øvrigheds personer.

Under alle omstændigheder må det fastslås, at de mange forskelligartede nominaler, der blev udmøntet i København i 1693, langt fra alle kan have været tiltænkt omsætningen, hvorfor deres udmøntning kalder på en alternativ forklaring, hvilken hermed er givet.

Efterspørgsel på multiple brede kroner

Sammen med de første "normale" brede kroner er der i 1693 som vist tabel 1 produceret brede multiple kroner med værdierne 2, 3, 4 og 6 kroner. Mønterne udmøntes i 1693 overvejende i starten af udmøntningen, og sidst i 1693 kendes kun to stempelkombinationer – en 2 krone og den i dag unikke 6 krone. 2 kronen er endog slået med specialstemplet 93-13 som bagsidestempel.

Ideen med brede multiple kroner fanger dog tydeligvis an og fortsætter til og med 1696, så disse vægtige mønter er ikke – som fejlagtigt postuleret af Kold – prøvemønter³⁰. Samlet er der således foreløbig registreret 21 forskellige multiple brede kroner fordelt med 10 i 1693, 7 i 1694, samt 2 både i 1695 og 1696³¹, hvilket med al tydelighed indikerer et konstant behov i datidens samfund for disse vægtige mønter.

Multiple brede kroner, som i dag alle er store sjældenheder, har i samtiden måske primært været brugt til større kontante betalinger, og er – som følge af deres høje sølvværdi – efterfølgende generelt omsmeltet og derfor kun bevaret i ringe antal³².

27. Tak til Karsten Kold for brug af hans fine fotos. Galster omtaler i øvrigt ikke den lille medalje.

28. Aagaard, *upubliceret undersøgelse*.

29. *Ibid.*

30. Kold 2020, s. 186, *beskrivelse af 6 kronen 1693 (Kold 126b)*, hvor det hævdes, at denne og alle øvrige brede 2-4 kroner 1693-1696 er prøvemønter.

31. Aagaard, *upubliceret undersøgelse*

32. De eneste dobbeltkroner fra 1600-tallet, som er almindelige i dag, er dobbeltkronerne 1675 (Aagaard T13-T16, Hede 72), som må antages ikke at have haft en primær funktion som betalingsmidler, Aagaard 2018.

33. En produktion af en tilsvarende "samlerkarakter" kendes for de samtidige randskriftspecier 1694-1696 udmøntet i Kongsberg, hvor enkelte randskrifter anvendt i 1693 sekundært blev presset over eksisterende randskrifter på i forvejen glødede mønter med årstallene 1694-1696, Aagaard 1991.

Eksempler på nominaler 1693.
Foto: Karsten Kold.

En mulig forklaring på deres produktion kan være den, at de lod sig pakke stabelvis i pengeskrin, så eftertælling kunne undgås eller i det mindste hurtigt overstås, hvilket kan have lettet kontrollen med store, kontante betalinger. Det samme kan reelt have været gældende for multiple speciedalere. Som mønter i den normale omsætning virker de multiple brede kroner i lighed med multiple speciedalere derimod rimeligt uhåndterlige.

Dobbeltkroner med en mindre diameter – populært kaldet klump 2 kroner – er også udmøntet i 1693 (Kold 131b, Hede 105, Sieg 25), men de kendes kun med én og samme stempekombination, og har nok mere haft karakter af særmønter slået i forbindelse med markeringen af Møntforbedringen. Udmøntningen heraf genoptages dog i 1696 med ét stempelsæt, der tillige anvendes til en enkeltkrone foruden en 2 mark og 1 mark. Motivet hertil er især uklart for kronen og dobbeltkronen, men måske har udmøntningen blot skullet tilfredsstille kunder/samlere, som ikke i tide havde sikret sig et sæt af disse særprægede mønter fra 1693³³.

2-krone 1693, 35 mm. Kold 126e

8-silling 1693, 19 mm. Kold 135e

1/2-silling 1693, 19 mm. Kold 134b

Krone 1693, 25 mm. Kold 131c

Krone 1693, 35 mm, guldaflæg. Kold 126a

Referencer

- Galster, Georg: *Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533 – ca. 1788*, København 1936.
- Hede, Holger: *Danmarks og Norges Mønter 1541-1814-1977*, 3. reviderede udgave, Dansk Numismatisk Forening, København 1978.
- Kold, Karsten: *Anton Meybusch, Kongelig Hofmedaillør, Stockholm - Paris - København*, Dansk Numismatisk Forening 2020.
- Marquard, Emil, *Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III's og Christian V's tid*, Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, København 1918.
- Märcher, Michael: "Mange munde at mætte – forklaringer på 4 skilling 1696 København", *NNUM* 2011, nr. 4, s. 148-153.
- Märcher, Michael: "Kilder til ansættelsen af Anton Meybusch og 1690'ernes udmøntninger i København", *NNUM* 2012, nr. 4, s. 141-146.
- Sieg, "Sieg's møntkatalog Norden 2014", Sieg's forlag 2013.
- Thesen, Gunnar, *Norges mynter i dansketiden 1449-1814*, Oslo Myntgalleri AS 2015.
- Aagaard, Sven, "Stempelundersøgelse ved anvendelse af stereomikroskop med tegneapparat", *NNUM* 1984, s. 112-115.
- Aagaard, Sven, "Stempelundersøgelse af norske randskriftspecier 1687-1696", *NNUM* 1989, s. 162-177.
- Aagaard, Sven, "Randing og omranding af norske randskriftspecier 1687-1696", *NNUM* 1991, s. 22-28.
- Aagaard, Sven, "Kreativitet og konformitet ved stempelfremstilling", "numismatisk rapport" nr. 45, 1995, s. 135-142.
- Aagaard, Sven, "Beskrivelse af Christian V's københavnske kronemønt 1671-92", "numismatisk rapport" nr. 56, 1998, s. 55-103.
- Aagaard, Sven, "Kronologi af tidlige Kongsbergkroner 1687 belyst ved stempelrevne-analyse", *NNUM* 2003 nr. 1-2, s. 20-23.
- Aagaard, Sven, "Anton Meybusch som stempelskærer og prægeteknisk fornyer i København under Frederik III (ca. 1665-1669) og Christian V (1691-1699)", *NNUM* 2010 nr. 1, februar 2010, s. 3-23.
- Aagaard, Sven, "Christian V's ryttermønter 1675 - militære hædersgaver?", "numismatisk rapport" nr. 136, 2018, s. 9-15.
- Aagaard, Sven & Märcher, Michael, "The Microscope Drawing Tube Method (MDTM) - an Easy and Efficient Way to Make Large Scale Die Studies", *The Numismatic Chronicle* nr. 175, s. 249-262 + plate 28-31, London 2015.

Slå op på DNF's online møntkatalog med vurderingspriser:

møntkataloget.dk